Lausunto

Sitra / vaikuttavuusinvestoimisen tuki
Mika Pyykkö, Anna Tonteri

25.9.2018

Eduskunnan tarkastusvaliokunta

Asia: O 10/2017 vp Kotouttamisen toimivuus

Sitran asiantuntijalausunto: maahanmuuttajien kotouttamisen onnistuminen työllistymisen näkökulmasta sekä maahanmuuttajien työllistymisen, työelämävalmiuksien ja kotouttamisen edistäminen

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto, joka on tehty erityisesti Vaikuttavuusinvestoimisen tuki -toiminnon näkökulmasta.

Vaikuttavuusinvestoiminen tarkoittaa yksityisen pääoman tietoista ohjaamista toimintoihin ja toimijoihin, jotka saavat aikaan sekä taloudellista tuottoa että mitattavaa yhteiskunnallista tai ympäristöllistä hyötyä. SIB-malli eli tulosperusteinen rahoitussopimus on yksi vaikuttavuusinvestoimisen toteutustapa. Malli tarjoaa julkiselle sektorille taloudellisesti riskittömän työkalun vaikutusten hankkimiseen, mikä puolestaan mahdollistaa hyvinvoinnin pitkäjänteisen rakentamisen.

SIB-mallissa yksityinen pääoma mahdollistaa toiminnan ja palvelut, joiden toteuttaminen julkisin varoin on eri syistä johtuen vaikeaa. Pääoman takaisinmaksu (ml. taloudellinen tuotto) perustuu tuloksellisen toiminnan julkiselle sektorille mahdollistamaan säästöön tai muuhun taloudelliseen hyötyyn. Lähtökohtaisesti sijoittajat kantavat hankkeen taloudellisen riskin, kun taas julkinen sektori maksaa vain tuloksista.

Vaikuttavuusinvestoimisen tuki -toiminnon yhtenä keskeisenä tavoitteena on tehostaa verovarojen käyttöä niin, että suoritteiden sijasta niillä hankitaan yhä enenevässä määrin vaikutuksia. Tämä mahdollistaa yhteiskunnallisen hyödyn saavuttamisen taloudellisesti kestävällä tavalla keskipitkällä ja pitkällä aikajänteellä. Samalla erityistä huomiota halutaan kiinnittää edistävien ja ehkäisevien toimien (”ennaltaehkäisy”) mahdollisuuksien hyödyntämiseen. Kyse on siis verovarojen käyttämisen laadullisen ja taloudellisen arvon maksimoinnista. SIB-malli voidaankin nähdä systeemisen muutoksen työvälineenä.

SIB-hankkeen lähtökohtana on aina ilmiön tai haasteen ja aikaan saatavan yhteiskunnallisen hyödyn mallinnus. Se on keino rakentaa yhteinen ymmärrys niistä taloudellisista ja toiminnallisista lähtökohdista, jotka luovat raamin vaikutusten ja pidemmän aikajänteen vaikuttavuuden saavuttamiselle. Mallintamisen avulla voidaan myös määritellä toiminnan tuloksellisuuden seurannassa tarvittavat mittarit.

Työ- ja elinkeinoministeriö ja Sitra käynnistivät Koto-SIB-hankkeen valmistelun syksyllä 2015. Maahanmuuttajien muita hitaampi työllistyminen aiheuttaa julkiselle sektorille huomattavia kustannuksia ja tuloverotulojen menetyksiä. Koto-SIB-hankkeen tavoitteena on nopeuttaa maahanmuuttajien työllistymistä ja sen myötä kotoutumista ja auttaa työnantajia saamaan tarvitsemaansa osaavaa työvoimaa. Käytännössä tämä tarkoittaa maahanmuuttajien koulutuksen ja työssä oppimisen uudenlaista, joustavaa yhdistämistä.

Koto-SIB-hankkeessa kaikki maahanmuuttajien työllistymistä edistävät toimet rahoitetaan hankehallinnoijan/rahastonhoitajan, Epiqus Oy:n, kahdeksalta yksityiseltä sijoittajilta keräämillä varoilla, joita rahastossa on yhteensä 14,2 miljoonaa euroa. Sijoittajat kantavat hankkeen taloudellisen riskin lähes kokonaan ja Epiquksen hankkeeseen valitsemat palveluntuottajat pieneltä osin.

Lausunto

Sitra / vaikuttavuusinvestoimisen tuki
Mika Pyykkö, Anna Tonteri

25.9.2018

Koto-SIB-intervention toteutusaika on kolme vuotta (2017–2019), jonka jälkeen toiminnan avulla työllistyneiden maahanmuuttajien työuraa seurataan vielä kolmen vuoden ajan. Valtio siis maksaa tulospalkkion rahastolle 3+3 vuoden jälkeen. Tulosmittarina hankkeessa käytetään työmarkkinatukimaksuja ja tuloverokertymää, joiden kehittymistä verrataan interventioon osallistuneiden ja vertailuryhmän välillä. Valtio on sopinut maksavansa Koto-SIB-rahastolle 50 % saamastaan taloudellisesta hyödystä. Hankkeen tavoitteena on työllistää 2 500 maahanmuuttajaa.

Hankkeen alusta, syyskuusta 2016, elokuun 2018 loppuun mennessä hankkeessa oli aloittanut 970 maahanmuuttajaa, joista 302 oli työllistynyt. Työllistymisprosentti hankkeen piirissä 6 kk olleiden osalta on 49. Hankkeen kustannusvaikuttavuutta ei voida arvioida ennen kuin hankkeeseen osallistuneiden työmarkkinatuki- ja verotietoja verrataan vertailuryhmän vastaaviin tietoihin.

Tulosperusteinen SIB-malli on mahdollistanut aiempia kokeiluja joustavamman lähestymistavan maahanmuuttajien työllistämiseen. Koto-SIBissä asiakkaan tarpeen mukaan räätälöity koulutus keskittyy työllistymisen esteiden – kuten puutteellinen kielitaito tai työelämätuntemus – purkamiseen. Asenteisiin ja motivaatioon on pystytty vaikuttamaan haastamalla asiakkaita ajattelemaan, että työn vastaanottaminen on yksi ensimmäisistä askelista kohti pidemmän aikavälin tavoitteiden saavuttamista.

Valtiolle Koto-SIB on mahdollistanut lähes riskittömän mahdollisuuden kokeilla joustavampia työllistymisen malleja ja muuttaa palveluorientaatiota työllistymiseen tähtääväksi. Tulosperusteinen rahoitussopimus konkretisoi työllistymisen hinnan ja siitä seuraavan hyödyn ja näyttää, mitkä toimet ovat tuloksellisia. Hankkeessa on noussut esiin julkisen ja yksityisen sektorin toimintakulttuurien ero, josta seuraaviin haasteisiin on pyritty vastaamaan tiiviillä yhteistyöllä.

Yhteenvedon omaisesti voidaan sanoa, että SIB-mallia hyödyntäen olisi mahdollista tehdä ennakoivia ja pitkäjänteisiä investointeja, joiden aikaan saamat suorat taloudelliset säästöt voisivat olla pitkällä aikavälillä jopa satoja miljoonia euroja. Lisäksi on otettava huomioon ne epäsuorat hyödyt, jotka näkyvät esimerkiksi tuottavuuden kasvuna sitä mukaa kun väestön hyvinvointi sekä toiminta- ja työkyky lisääntyvät.

Suomessa käynnissä tai valmistelussa olevat SIB-hankkeet:

Julkisen sektorin työhyvinvoinnin edistäminen (TyHy-SIB)
- tulospalkkion maksajat: mukana olevat julkisen sektorin organisaatiot työnantajina
- kokonaisuudesta vastuussa oleva hankehallinnoija: Epiqus Oy
- rahaston koko: 0,6 miljoonaa euroa

Maahanmuuttajien nopea työllistyminen ja kotoutuminen (Koto-SIB)
- tulospalkkion maksaja: työ- ja elinkeinoministeriö
- hankehallinnoija: Epiqus Oy
- rahaston koko: 14,2 miljoonaa euroa (Euroopan suurin SIB-rahasto)

Lasten, lapsiperheiden ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen (Lapset-SIB)
- tulospalkkion maksajat: kunnat
- hankehallinnoija: FIM yhteistyössä Lastensuojelun Keskusliiton ja Epiqus Oy:n kanssa
- arvio rahaston koosta: 10–15 miljoonaa euroa
- käynnistymässä, 18 kuntaa ilmoittanut kiinnostuksestaan

Lausunto

Sitra / vaikuttavuusinvestoimisen tuki
Mika Pyykkö, Anna Tonteri

25.9.2018

Työllistymisen edistäminen (Työllisyys-SIB)
- tulospalkkion maksaja: työ- ja elinkeinoministeriö
- hankehallinnoija: valinta loppusuoralla
- arvio rahaston koosta: 10–20 miljoonaa euroa

Ikääntyneiden itsenäisen toimintakyvyn tukeminen
- tulospalkkion maksajat: (maa)kunnat?
- suunnitteluvaiheessa

Tyypin 2 diabeteksen ehkäisy
- tulospalkkion maksaja: sosiaali- ja terveysministeriö? (maa)kunnat?
- suunnitteluvaiheessa

Erikseen määriteltävä ympäristöhaaste
- tulospalkkion maksaja: ympäristöministeriö? maa- ja metsätalousministeriö? kunnat?
- suunnitteluvaiheessa

Lisätietoja: Projektijohtaja Mika Pyykkö, p. 0400 841 662 ja johtava asiantuntija Anna Tonteri, p. 050 325 0770